

*Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 7.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.27>

УДК 336.773

Я. Б. Дропа,

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2385-8205>

М. І. Петик,

к. е. н., доцент,

доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6022-2690>

Д. Ф. Вроцлавський,

магістр кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7596-8508>

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ У ПРОЦЕСІ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ya. Dropa,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance,

Money Circulation and Credit, Ivan Franko National University of Lviv,

Ukraine, Lviv

M. Petyk,

PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Money

Circulation and Credit, Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine, Lviv

D. Vrotslavsky,

Master of the Department of Finance, Money Circulation and Credit, Ivan Franko

National University of Lviv, Ukraine, Lviv

FORMATION OF STATE FINANCIAL RESOURCES IN THE PROCESS OF UKRAINE'S COOPERATION WITH INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS DURING THE CONDITIONS OF WAR

У статті висвітлено роль міжнародних фінансових організацій у забезпеченні макроекономічної стабільності країни у кризовий період, розкрито передумови їх заснування та джерела формування фінансових ресурсів, визначено стратегічні завдання, які вони покликані вирішувати у світовій економіці. Оздоровлення публічних фінансів держав визначено ключовою метою співпраці країн з міжнародними фінансовими інститутами.

Досліджено особливості співпраці України з провідними міжнародними фінансовими організаціями: Міжнародним валютним фондом, Міжнародним банком реконструкції та розвитку, Європейським банком реконструкції та розвитку та Європейським інвестиційним банком. Проаналізовано динаміку структури державного та гарантованого державою боргу перед міжнародними фінансовими інститутами упродовж 2018 – 2024 років, визначено тенденції змін у період повномасштабної війни. Охарактеризовано програми, у рамках яких міжнародні фінансові організації надають фінансові ресурси Україні у період війни для покриття бюджетного дефіциту, вирівнювання платіжного балансу та реалізації важливих соціально-економічних проектів.

Окремо досліджено динаміку абсолютних та відносних показників сукупної заборгованості України перед Міжнародним валютним фондом, Міжнародним банком реконструкції та розвитку і Європейським банком реконструкції та розвитку. Визначено частку зобов'язань перед цими інститутами у сукупній зовнішній заборгованості держави. Оцінено загальні суми, котрі були надані міжнародними інститутами та Європейським союзом з метою забезпечення фінансової стабільності України на період війни.

Визначено позитивні і негативні сторони співпраці України з Міжнародним валютним фондом. Окреслено заходи, які допоможуть підвищити ефективність співпраці із міжнародними фінансовими організаціями упродовж дії воєнного стану та у період повоєнного відновлення національної економіки.

The article highlights the role of international financial organizations in ensuring the macroeconomic stability of the country during the crisis period, discloses the prerequisites for their establishment and the sources of the formation of financial resources, defines the strategic tasks that they are called to solve in the world economy. Improvement of the public finances of states is defined as the key goal of cooperation between countries and international financial institutions.

Peculiarities of Ukraine's cooperation with leading international financial organizations: the International Monetary Fund, the International Bank for Reconstruction and Development, the European Bank for Reconstruction and Development, and the European Investment Bank were studied. The dynamics of the structure of state and state-guaranteed debt to international financial institutions during 2018-2024 were analyzed, trends of changes during the period of full-scale war were determined. The programs under which international financial organizations provide financial resources to Ukraine during the war to cover the budget deficit, equalize the balance of payments and implement important socio-economic projects are described.

The dynamics of the absolute and relative indicators of total indebtedness of Ukraine to the International Monetary Fund, the International Bank for Reconstruction and Development, and the European Bank for Reconstruction and Development were separately studied. The share of obligations to these institutes in the total foreign debt of the state was determined. The total sums that were provided by international institutions and the European Union in order to ensure the financial stability of Ukraine during the war period were estimated.

The positive and negative sides of Ukraine's cooperation with the International Monetary Fund are identified. Measures are outlined that will help increase the effectiveness of cooperation with international financial organizations during the period of martial law and during the period of post-war recovery of the national economy.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, фінансові ресурси, Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, пільгове кредитування, фінансова підтримка, макроекономічна стабільність, національна економіка.

Keywords: international financial organizations, financial resources, World Bank, International Bank for Reconstruction and Development, European Bank for Reconstruction and Development, European Investment Bank, preferential lending, financial support, macroeconomic stability, national economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Початок повномасштабної війни в Україні призвів до серйозних порушень у функціонуванні фінансової системи зокрема та національної економіки загалом, оскільки кризові явища торкнулися усіх її сфер та видів діяльності. Окупація великої частини території України та ведення бойових дій у багатьох населених пунктах призвели до значних руйнувань та втрати виробничого потенціалу країни, появи близько 5 млн внутрішньо переміщених осіб та зростання чисельності релокованих у безпечні регіони підприємств. Такі обставини позначилася на ефективності функціонування публічних фінансів, оскільки державі не вистачало ресурсів для належного виконання своїх функцій. Бюджетна система почала значною мірою залежати від допомоги країн-партнерів та коштів міжнародних фінансових організацій, адже зібрані за рахунок податків і зборів ресурси майже у повній мірі почали спрямовуватися на захист країни від агресора.

Сьогодні роль міжнародних фінансових організацій у забезпеченні макрофінансової стабільності національної економіки важко переоцінити, оскільки надані кредитні ресурси допомагають покрити дефіцит державного бюджету. Окрім цього завдяки співпраці з українськими банками (зазвичай державними) було започатковано декілька програм надання позик за пільговою

відсотковою ставкою вітчизняному бізнесу з метою відновлення втрачених потужностей та освоєння нових ринків збуту. Великої популярності також набуло грантове фінансування розвитку малого і середнього підприємництва у вітчизняних територіальних громадах, яке почали пропонувати провідні міжнародні інституції.

Водночас варто пам'ятати, що співпраця з такими фінансовими організаціями, зазвичай, сприяє нарощенню розміру державного та гарантованого державою боргу, який у нашої країни за роки війни і так суттєво збільшився та поступово прямує до критичних меж. Це вимагає проведення досліджень щодо розроблення та реалізації виваженої політики у сфері співробітництва з кредитними інституціями на світовому рівні з метою уникнення боргової ями та забезпечення швидкого повоєнного відновлення вітчизняної економіки у довготерміновій перспективі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями з метою залучення фінансових ресурсів для забезпечення макроекономічної стабільності присвятили свої публікації такі українські науковці: І. Вагнер [8], Ю. Галіцейська [1], М. Гузь [2], О. Дем'янчук [3], Н. Міокова [4], О. Сарахман [8], Я. Чайковський [9], Г. Шатковська [10], Р. Шурпенкова [8] та інші.

Зважаючи на значні напрацювання вітчизняних вчених в окресленому напрямі, початок повномасштабної війни в Україні започаткував новий етап співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, який вимагає проведення нових досліджень та виявлення напрямів підвищення ефективності залучення і використання ресурсів, отриманих у формі пільгового кредитування та грантового фінансування.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження особливостей співпраці України з міжнародними фінансовими організаціями в умовах воєнного стану та виявлення напрямів підвищення її ефективності у період повоєнного відновлення вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У кризових економічних умовах співпраця нашої держави з міжнародними фінансовими організаціями та інституціями (МФО) має на меті залучення дефіцитних фінансових ресурсів для наповнення бюджетів різних рівнів, фінансування пріоритетних програм і проєктів та забезпечення стабільності функціонування національної господарської системи загалом. Грошові кошти МФО за умови ефективного інвестування мають великий потенціал до активізації повоєнного відновлення вітчизняної економіки, оскільки дадуть змогу фінансувати реалізацію важливих інфраструктурних об'єктів, соціальних програм та євроінтеграційних ініціатив.

МФО є важливими інститутами світової фінансової системи, оскільки, налагодивши ефективну співпрацю з урядами, формують сприятливі умови для макроекономічної стабільності країн за допомогою використання різноманітних кредитно-інвестиційних інструментів регулювання розвитку національних економік. Ресурси міжнародних фінансових організацій формують, головню, за рахунок мобілізації внесків багатьох держав-учасників, позикових коштів та прибутку за результатами попередньої діяльності. Ці кошти, відповідно до цілей їхнього функціонування, спрямовують на виконання стратегічних завдань на міжнародному рівні, зокрема: кредитування реалізації важливих соціальних програм і подолання дефіциту бюджетних систем; підвищення ефективності функціонування світового фінансового ринку; допомога у реалізації транснаціональних проєктів за рахунок виділення фінансування; надання благодійної допомоги на різні цілі.

Сьогодні Україна є учасником та веде активну співпрацю з багатьма МФО, головними з яких є Міжнародний валютний фонд (МВФ), група Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та інші. Таке співробітництво реалізують у формі фінансової (отримання кредитів, спільне та паралельне фінансування проєктів) та технічної (надання активів, інноваційних технологій, грантових ресурсів, виконання робіт з метою забезпечення реалізації проєктів) допомоги. Співробітництво нашої держави з конкретними МФО має свою

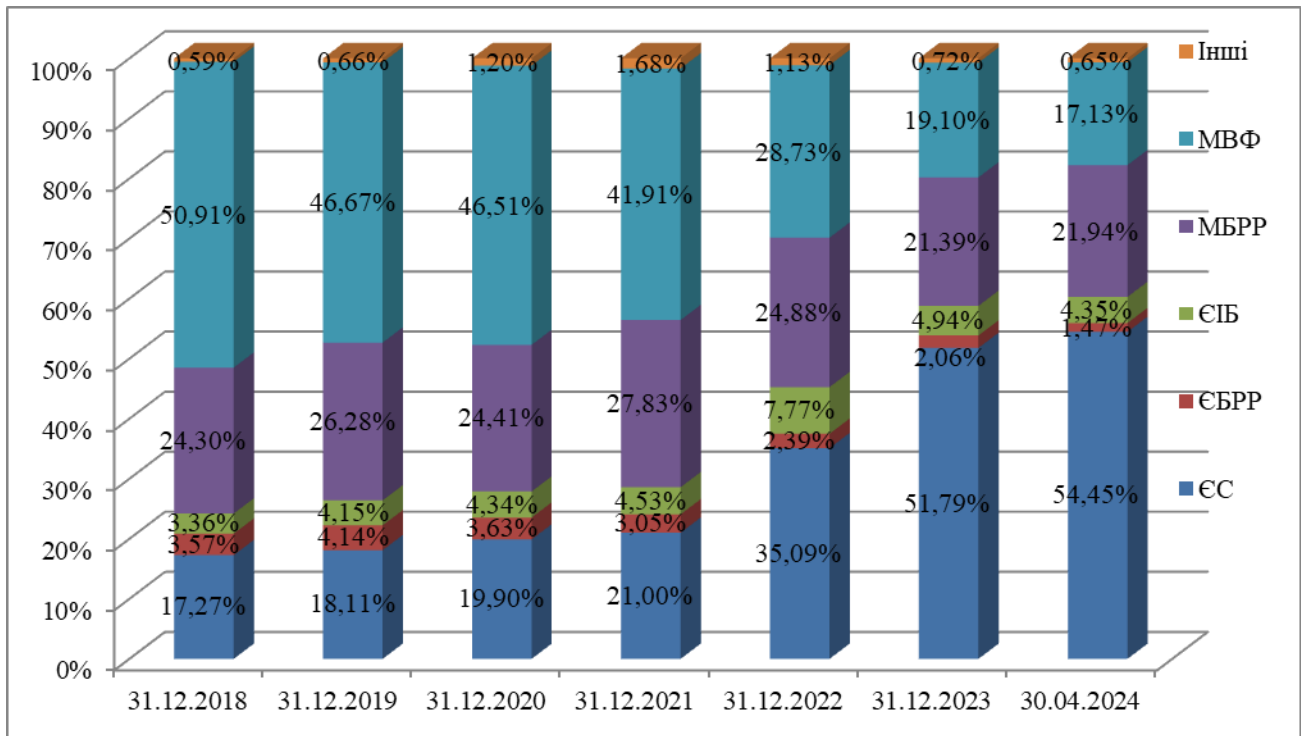
історію та особливості, а до участі у цьому процесі залучено НБУ, Міністерство фінансів, Міністерство закордонних справ та інші урядові установи та відомства.

Оцінка позикової політики міжнародних кредитних інститутів на основі аналізу запропонованих ними програм дає змогу констатувати факт, що держава не потребуватиме їхніх ресурсів у випадку досягнення макроекономічної стабільності та високих темпів розвитку. Оздоровлення публічних фінансів країни є ключовою метою співпраці з такими інститутами, тому вона повинна сприяти:

- вивільненню бюджетних коштів для реального інвестування в економіку, що дасть змогу запобігти їхньому спрямуванню на погашення дефіциту, який є постійним явищем в економічних системах ринкового типу;
- формуванню привабливого господарського середовища для залучення реальних інвестицій на довготермінову перспективу.

Починаючи з 1994 року наша держава використовує кредитні ресурси МВФ, які є відносно дешевими та допомагають стабілізувати національну економіку перед її реформуванням в періоди турбулентності. За весь час співробітництва МВФ з Україною було реалізовано 16 програм кредитної підтримки реформ, розмір яких становив близько 54 млрд дол США [5]. Залучені ресурси спрямовували на фінансування дефіциту у сфері публічних фінансів та нагромадження золотовалютних резервів країни. З початком повномасштабної війни фінансові ресурси цієї інституції дали змогу зберегти макроекономічну стабільність економіки: уникнути значного падіння національної грошової одиниці, неконтрольованих темпів інфляції та зниження ефективності вітчизняної банківської системи.

У процесі співпраці з МФО за результатами надання фінансових ресурсів на кредитних умовах нагромаджується сукупний борг держави, значна частина якого формується за рахунок отримання пільгових позик під гарантії уряду. Структуру урядової заборгованості перед міжнародними фінансовими інститутами висвітлено на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка структури державного та гарантованого державою боргу перед МФО упродовж 2018 – 2024 років, % [6]

З поданої діаграми можна зробити висновок, що найбільшими кредиторами України є ЄС, МВФ, МБРР та ЄІБ. При цьому позики ЄС за останні два роки становили левову частку у структурі зобов'язань (51,8 % та 54,45 % відповідно), а за досліджуваний період їхня питома вага збільшилася з 17,27 % до 54,45 % (на 37,18 відсоткових пунктів). Водночас питома вага зобов'язань перед МВФ знизилася на 33,78 відсоткових пункти (з 50,91 % до 17,3 % станом на кінець квітня 2024 року). Значну частину у державному боргу перед МФО займають зобов'язання перед МБРР, питома вага яких за аналізований період знизилася на 2,36 відсоткових пункти і станом на 30.04.2024 року становила 21,94 %. Необхідно підкреслити приріст зобов'язань перед ЄІБ на 1 відсотковий пункти до рівня 4,35 % на кінець досліджуваного періоду.

Починаючи з лютого 2022 року Україна почала новий етап співпраці з МВФ та була вимушена просити про якомога швидше виділення фінансових ресурсів у сумі 1,4 млрд дол США завдяки використанню інструменту екстреного надання коштів (RFI). У березні було отримано позитивну

відповідь, тому уряд отримав можливість фінансувати нагальні потреби та покривати дефіцит платіжного балансу, який виникатиме унаслідок тривалої війни та зможе призвести до серйозних економічних наслідків.

З метою надання додаткової фінансової допомоги за ініціативою Польщі, Канади та Нідерландів – як головних країн-учасників МВФ – у квітні 2022 року Україні було відкрито рахунок для мобілізації грошових коштів від окремих держав, міжнародних інститутів та інших організацій. На цей рахунок за перші три місяці 2023 року було мобілізовано близько до 4,5 млрд дол США від головних країн-партнерів, які постійно підтримують Україну та допомагають вистояти у повномасштабній війні (Бельгія, Канада, Німеччина, Італія, Нідерланди) [7].

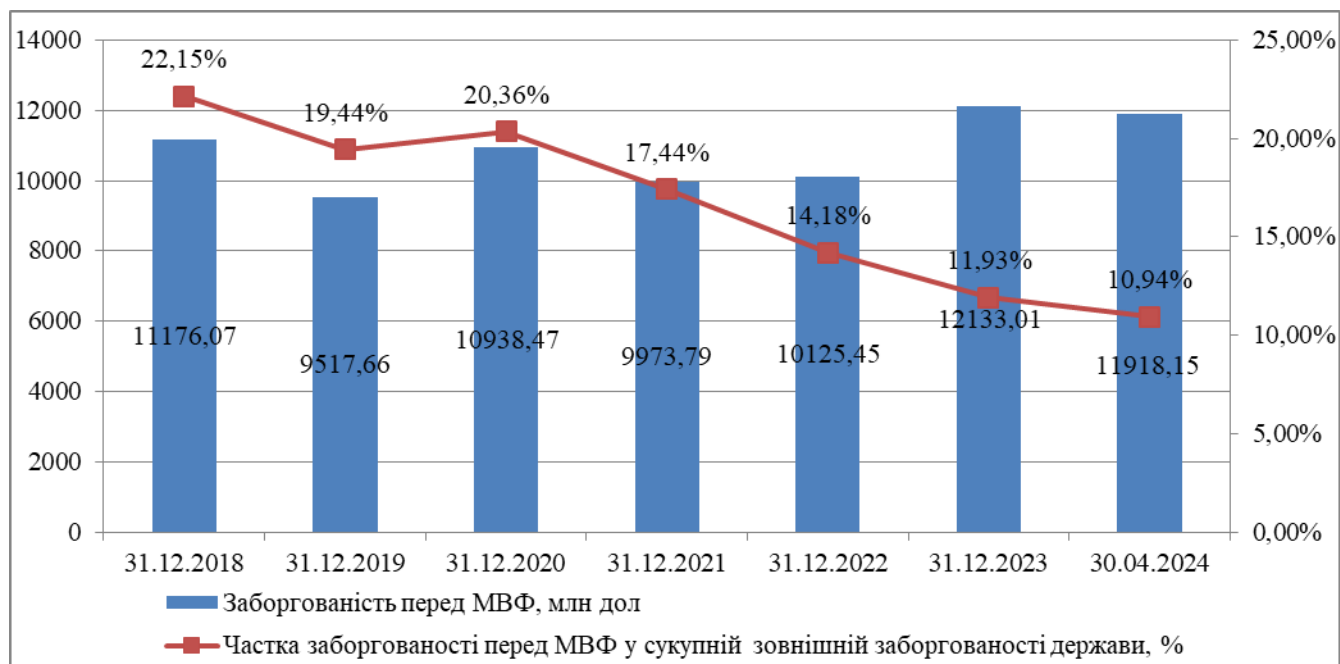
У вересні 2022 року МВФ розширив перелік антикризових інструментів фінансування з метою надання фінансових ресурсів країнам, що мають проблеми з платіжним балансом унаслідок погіршення продовольчої безпеки на світовому ринку. Таке рішення керівництва фонду дало можливість Україні подати запит стосовно нового фінансування у рамках RFI та отримати ствердну відповідь на виділення коштів у розмірі 1,3 млрд дол США.

Упродовж трьох років війни Україна постійно декларувала готовність до проведення економічних реформ та наголошувала на необхідності заснування повноцінної фінансової програми, яка б дала змогу їх реалізовувати. У грудні 2022 року було схвалено Моніторингову програму терміном на 4 місяці за участі керівництва МВФ. Успішна її реалізація та погашення зобов'язань повинна була відкрити нові можливості для України у вигляді розширеного фінансування. Механізм такого фінансування було схвалено наприкінці березня 2023 року терміном на 4 роки з метою розв'язання проблем, пов'язаних з платіжним балансом. Окрім цього він був покликаний відновити середньотермінову макроекономічну стійкість, забезпечити бюджетну стабільність та боргову безпеку, сприяти соціально-економічному зростанню країни в умовах повоєнного відновлення та початку переговорів щодо вступу в ЄС.

Програма розширеного фінансування (EFF) передбачає надання фінансових ресурсів на понад 15,6 млрд дол США. Вона є складовою частиною затвердженої допомоги Україні терміном на чотири роки на суму 115 млрд дол США [5]. Ця програма спрямована на формування ефективної політики, котра допоможе забезпечити бюджету, інфляційну і фінансову стабільність й стане рушійною силою повоєнного відновлення економіки за рахунок поліпшення управління сектором публічних фінансів.

Програма розширеного фінансування буде здійснюватися у два етапи: 1) забезпечення макроекономічної стабільності в умовах воєнного стану та формування міцної основи для проведення повоєнної відбудови національної економіки; 2) підтримка реалізації реформ після завершення війни, зміцнення стійкості країни на середньотермінову перспективу та успішне проведення переговорів щодо вступу в ЄС.

Динаміку заборгованості України перед МВФ подано на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка абсолютного та відносного розміру державного та гарантованого державою боргу перед МВФ упродовж 2018 – 2024 років [6]

Дані рис. 2 засвідчують стрімкі темпи зростання заборгованості України перед МВФ у період війни – майже на 20 % у 2023 році. Зауважимо, що розмір боргів перед цією установою тільки за перші чотири місяці 2024 року майже

зрівнявся з рівнем 2023 року, демонструючи тенденції подальшого збільшення. За аналізований період частка зобов'язань перед МВФ у сукупній зовнішній заборгованості України загалом знижувалася з 22,15 % до 10,94 % (на 11,21 відсоткових пункти), але оскільки 2024 рік ще не завершився, а вже має великі проблеми з фінансуванням бюджетного дефіциту, то можна прогнозувати суттєве зростання цього показника.

Позитивними сторонами співробітництва України з МВФ за весь період є:

- реалізація реформ, які дали змогу забезпечити стабільне функціонування вітчизняної економіки та створити передумови для її зростання;

- отримання можливості фінансувати дефіцит бюджетної системи та поліпшувати стан платіжного балансу країни;

- забезпечення стабільності курсу національної грошової одиниці та підвищення ефективності функціонування національного банківського сектору;

- нарощення розміру золотовалютних резервів НБУ, що уможливило поліпшення імпортової політики уряду;

- підвищення іміджу України на міжнародній арені та нарощення потенціалу до співпраці з іншими міжнародними фінансовими інститутами, поліпшення інвестиційного клімату в країні;

- зменшення боргового навантаження щодо погашення й обслуговування зовнішніх урядових зобов'язань, а також проведення реструктуризації боргів (хоча в умовах війни боргове навантаження суттєво зросло по відношенню до ВВП України).

До негативних сторін взаємодії нашої держави з МВФ варто віднести такі:

- залучені від Фонду фінансові ресурси можуть бути спрямовані на покриття дефіциту бюджетної системи, а структурні реформи економіки відкладені на кращі часи;

- збільшення розмірів зовнішніх урядових зобов'язань;

– зростання вартості комунальних послуг для населення (електроенергії, газу та інших).

Необхідно підкреслити, що позики МВФ створюють передумови для стабілізації вітчизняної економіки, оскільки підвищують ефективність функціонування банківської системи, дієвість монетарної політики, дають змогу фінансувати бюджетний дефіцит, забезпечувати стабільність гривні, поліпшувати інвестиційний клімат, нарощувати споживчий попит та активізувати міжнародну торгівлю.

Водночас отримання позик від цієї інституції має низку недоліків, зокрема: національна господарська система знаходиться під постійною дією різноманітних стабілізаційних програм та обтяжена взятими урядом зобов'язаннями; поступово зменшується рівень реальних доходів громадян; у випадку зниження платоспроможності необхідно проводити рефінансування вже існуючих боргів, що поглиблюватиме залежність країни від позик Фонду, оскільки нові кредити вже будуть отримуватися на менш вигідних умовах; порушується раціональність структури економіки, оскільки отримані кошти будуть інвестуватися тільки у розвиток рентабельних видів діяльності; відносна підтримка сприятливих для Фонду політиків та партій; залучення для обслуговування та погашення зобов'язань великих за розмірами фінансових ресурсів, які, зазвичай, є більшими за потенціал вітчизняної економіки [2, с. 154].

Очевидним є те, що у період війни в Україні немає можливості вибору умов співпраці з МФО, оскільки простежується великий дефіцит ресурсів у бюджетній системі, а з середини 2024 року ще й погіршують прогнози щодо розвитку національної економіки. Водночас напрями і форми співпраці, а також обсяги фінансування МВФ необхідно узгоджувати з потребами держави, оскільки на економіку негативно впливає як її неконтрольоване розширення, так і припинення загалом. Призупинення надання фінансової допомоги від Фонду негативно позначиться на макроекономічній стабільності функціонування господарської системи України. Проте подальше отримання

позик сприятиме зростанню тарифів на комунальні послуги, оскільки такі зобов'язання, зазвичай, прописуються у кредитних програмах Фонду, що посилюватиме і так негативні настрої в українському суспільстві. Практика співпраці провідних країн Європи з МВФ засвідчує, що отримання технічної й інформаційної підтримки у різних сферах, зокрема у галузі управління публічними фінансами, формування податкової політики та державного менеджменту, повинно проходити тільки після затвердження програми залучення фінансових ресурсів.

Загалом варто зазначити, що у взаємодії нашої держави з МВФ, домінують позитивні сторони.

У 1992 році Україна також започаткувала співпрацю з групою Світового банку, до якої входять Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Багатостороння агенція з гарантування інвестицій (БАГІ) та Міжнародний центр із врегулювання інвестиційних суперечок. Світовий банк займає друге місце за обсягами фінансової співпраці з Україною. Ключовою метою функціонування зазначених інституцій є надання технічної і фінансової підтримки державам, які перебувають на стадії розвитку.

Наша держава організувала ефективну співпрацю з МБРР, МФК та МАР. Грошові кошти, залучені у процесі взаємодії з цими інституціями, інвестують з метою підвищення ділової активності суб'єктів господарювання за рахунок надання бюджетної підтримки (технічної і фінансової), проведення економічних реформ (структурних та інституційних), розроблення та впровадження довготермінових проектів капіталовкладень в економіку з метою активізації соціального та господарського розвитку країни.

За період повномасштабної війни Світовий банк загалом затвердив та надавав послідовну фінансову підтримку для України на суму 34 млрд дол США, з яких наша держава вже отримала більше 22 млрд дол [5].

Кабмін України поряд з НБУ налагодив співробітництво з МБРР та МАР у сфері розроблення та реалізації системних проектів, фінансові ресурси від

яких вкладають у бюджетну підтримку та здійснення проєктів капіталовкладень для стимулювання розвитку фінансової сфери.

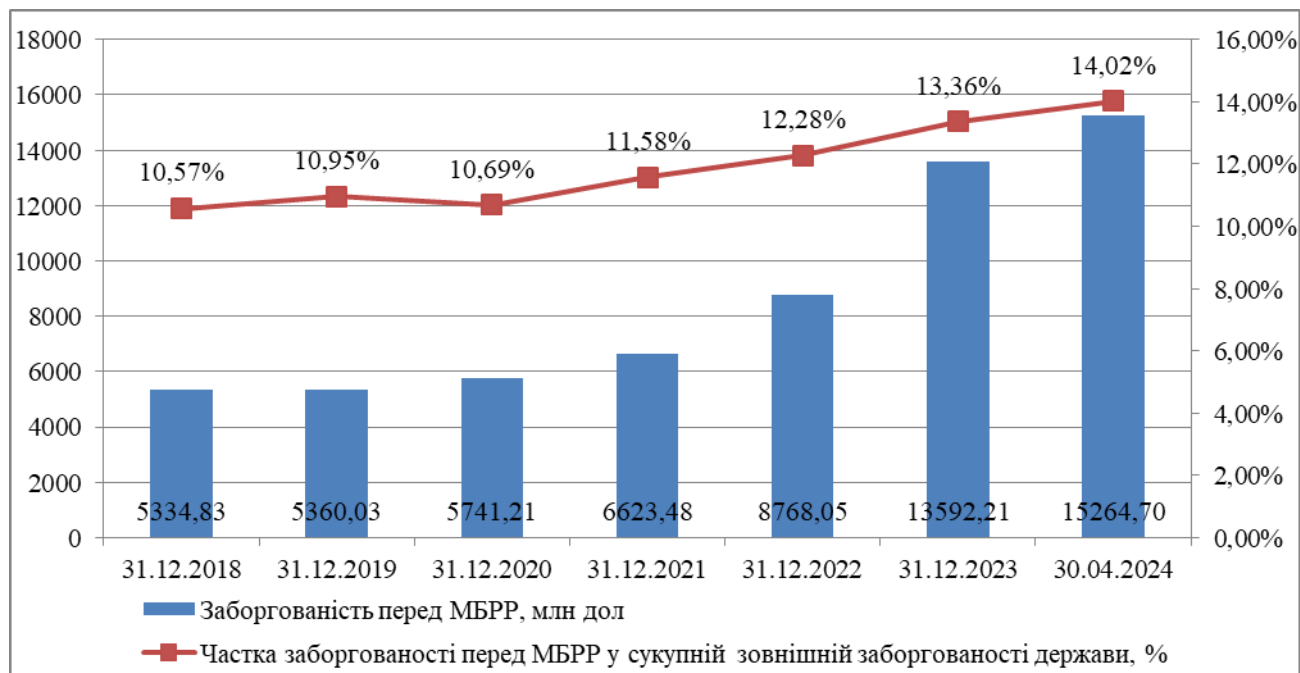
З початком агресії росії у 2014 році вітчизняна економіка перебувала у фазі стрімкого спаду, оскільки швидке знецінення гривні у поєднанні зі зростаючим бюджетним дефіцитом спровокували суттєве зниження обсягу споживання та капітальних вкладень. Від початку військових дій постраждали практично усі сфери економіки та види діяльності. У цьому році МБРР профінансував велику кількість інвестиційних проєктів за рахунок власних коштів. Левова частка фінансових ресурсів була спрямована на ремонт автошляхів й підвищення безпеки на дорогах (понад 43 %), транспортування електрики (близько 22 %), розвиток інфраструктури міст (майже 14 %), поліпшення гідроелектростанцій (близько 8 %) та інші програми [1, с. 27].

Головними завданнями співпраці зі групою Світового банку вітчизняним урядом було визначено: забезпечення стабільного функціонування банківської системи та підвищення її стійкості до потенційних криз; розвиток інститутів фінансового посередництва з метою спрямування позикових фінансових ресурсів у реальні інвестиційні проєкти; фінансування проведення структурних реформ в економіці та поліпшення якості інвестиційного середовища. На реалізацію реформ у 2014 році було скеровано близько 3 млрд дол США, що були призначені для здійснення 7 проєктів та наповнення державного бюджету. Незважаючи на значні суми, спрямовані МБРР у національну економіку, вони не призвели до очікуваних результатів та не сприяли її виходу з затяжної кризи.

Як наслідок, на початку повномасштабної війни в Україні Світовий банк ухвалив рішення про надання додаткових фінансових ресурсів від МБРР у формі кредиту на розроблення політики розвитку у сфері відновлення економіки. Для його організації також було залучено НБУ. Україні було надано позикові кошти на фінансування загального фонду державного бюджету у рамках додаткового проєктного фінансування та гарантії від урядів Швеції і Нідерландів у розмірі 0,49 млрд дол США, а також підтримку від Японії у сумі 0,6 млрд дол США. Окрім цього, для повноцінної реалізації зазначеного

проекту було мобілізовано понад 1,2 млрд дол США грантового фінансування за рахунок Цільового донорського фонду, який було започатковано Світовим банком [7].

Абсолютні та відносні показники сукупної заборгованості України перед МБРР висвітлено на рис. 3.

Рис. 3. Динаміка абсолютних та відносних показників сукупної заборгованості України перед МБРР упродовж 2018 – 2024 років [6]

Подана діаграма засвідчує поступове зростання абсолютної суми боргу України перед МБРР за аналізований період майже у три рази та частки зобов'язань перед МБРР у сукупній зовнішній заборгованості України з 10,57 % до 14,02 % на кінець квітня 2024 року (на 3,24 відсоткових пункти). З огляду на затверджені Банком програми фінансування цей показник ще буде суттєво зростати до кінця поточного року.

Сьогодні значна кількість проблем у вітчизняній економіці з'являються через відсутність ефективних реформ, які необхідно було проводити упродовж останніх 30 років, а запровадження воєнного стану тільки посилило вплив вже існуючих негативних чинників: зростання тіньового сектору економіки, нестабільність курсу національної валюти, неконтрольована інфляція, збільшення бюджетного дефіциту тощо.

Зазначимо, що установи групи Світового банку упродовж трьох останніх років надає фінансову підтримку на реалізацію реформ, які повинні бути спрямовані на значне зменшення корупції, звуження тіньового сектору, підтримку населення, яке найбільше постраждало від війни (внутрішньо переміщені особи, ветерани та їхні сім'ї, інші соціально-незахищені верстви населення), формування привабливого середовища для ведення господарської діяльності та інше. Водночас він також постійно надає консультаційний і технічний супровід українському уряду та приділяє значну увагу поліпшенню функціонування сектору публічних фінансів України, які сьогодні є досить розбалансовані під впливом соціально-економічної кризи унаслідок війни.

Ключовим інструментом надання фінансової підтримки Україні Світовим банком у період війни є програма “Підтримки державних видатків з метою забезпечення стабільного державного управління в Україні” (Peace), що дала змогу об'єднати зусилля світових країн-донорів у підтримці нашої держави та залучити фінансові ресурси у розмірі понад 20 млрд дол США. Головними отримувачами коштів у межах цієї програми є більше десяти мільйонів українських пенсіонерів, понад пів мільйона освітян, велика кількість працівників органів державної влади і міністерства надзвичайних ситуацій, внутрішньо переміщені особи та інші верстви населення, яким призначено соціальну допомогу. Таким чином Світовий банк допоміг уряду мобілізувати значну частину грошових коштів на фінансування видатків соціального спрямування та створив передумови для зростання доходів українців і нарощення споживчого попиту у країні [3, с. 67].

Важливим та великим інвестором у реформування національної економіки є ЄБРР, членом якого Україна є з 1992 року. Ще у 2015 році НБУ, Мінфін, НКЦПФР та ЄБРР уклали Меморандум для стимулювання розвитку регіональних ринків капіталу, наслідком якого стала реалізація програм щодо надання технічної допомоги українському уряду. Окрім цього, з метою забезпечення макроекономічної стабільності в Україні за умов пандемії коронавірусу, НБУ та ЄБРР уклали договір щодо реалізації валютних операцій

на суму 0,5 млрд дол США, що дало змогу наростити фінансову підтримку реального сегменту вітчизняної господарської системи [7].

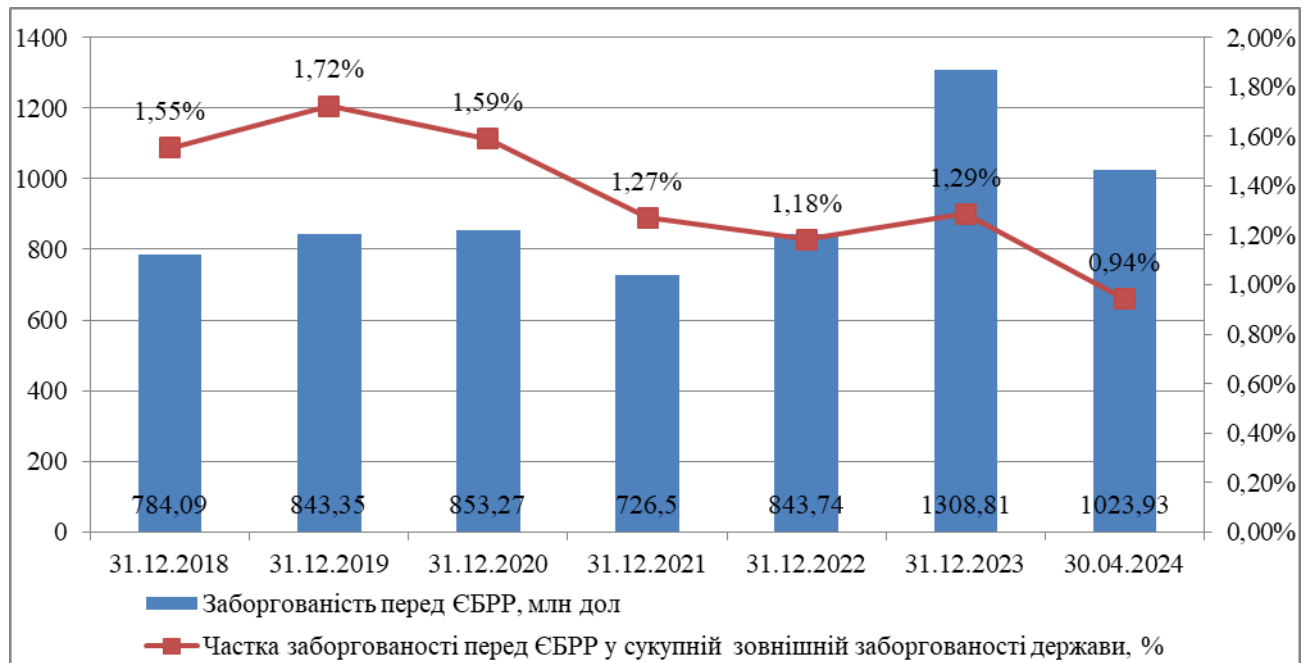
З початком повномасштабного вторгнення ЄБРР затверджує комплекс заходів для забезпечення стійкості країн, які постраждали унаслідок війни у сумі понад 2 млрд євро. Відповідно до умов програми Україні упродовж 2022 року було надано більше 1 млрд євро з потенціалом нарощення цієї суми у три рази до початку 2024 року. Головне призначення виділених коштів – надання фінансової підтримки реальному сектору української економіки, зміцнення продовольчої та енергетичної незалежності, розвиток залізничних шляхів, інфраструктурних об'єктів та фармацевтичної галузі [7].

Наприкінці 2023 року у межах здійснення понад пів тисячі проєктів у вітчизняну економіку ЄБРР було вкладено майже 19 млрд євро. За результатами співпраці з цим Банком було отримано пільгові позики під урядові гарантії і надано кредити суб'єктам господарювання на класичних умовах. Стратегічними напрямками кредитування України ЄБРР є розвиток європейських транспортних мереж, які проходять через нашу територію. З метою реконструкції та ремонту доріг до прикордонних пунктів з ЄС банком було виділено суму 450 млн євро, яка мала створити передумови для нарощення експортної спроможності України. Окрім цього 0,3 млрд євро було спрямовано на різноманітні енергетичні проєкти та закупівлю газу, оскільки зазначені сектори досить сильно постраждали від агресії росії.

Показники державної та гарантованої державою заборгованості перед ЄБРР подано на рис. 4.

Як показує подана діаграма у період повномасштабної війни заборгованість перед ЄБРР зростає високими темпами та за період 2022 – 2023 років збільшилася в 1,8 рази. Водночас за чотири місяці 2024 року вона вже досягла значної величини, тому існує висока ймовірність, що до завершення поточного року вона суттєво перевищить рівень 2023 року. Частка заборгованості перед ЄБРР у сукупній зовнішній заборгованості України за аналізований період загалом знизилася на 0,61 відсоткові пункти і на кінець

квітня поточного року становила 0,94 %, проте, вважаємо, що до кінця 2024 року цей показник може значно підвищитися і перевищити значення попереднього періоду.

Рис. 4. Динаміка абсолютних та відносних показників сукупної заборгованості України перед ЄБРР упродовж 2018 – 2024 років [6]

Сьогодні Україна зацікавлена у наданні ресурсів ЄБРР для реалізації інвестиційних проєктів, що допоможуть розвивати інфраструктуру територіальних громад, сприятимуть поліпшенню екологічної ситуації у регіонах та відновлюватимуть транспортну систему. Значну увагу банк також спрямовує на енергетику (освоєння енергозберігаючих технологій та інноваційних методів генерування електроенергії, зміцнення безпеки АЕС тощо) та аграрний сектор. ЄБРР активно підтримує малий і середній бізнес у країні за допомогою надання їм доступних кредитних коштів на підставі співпраці з вітчизняними банками та використанні їхніх каналів.

Економічна основа співпраці з ЄБРР полягає в отриманні великих за розмірами фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проєктів у державному секторі та підприємницькій сфері, які будуть допомагати зміцнити стійкість національної економіки та відновити зруйнований

виробничий потенціал у повоєнний період. Найбільшою перешкодою у довготерміновій співпраці з цією інституцією є великі масштаби тіньової економіки і корупції в Україні та неефективність функціонування правової системи, що також є значною перешкодою до швидкого вступу країни до ЄС. Оскільки позики ЄБРР надаються в іноземній валюті, то в сучасних умовах значними також є ризики коливання курсу гривні, які можуть суттєво підвищувати вартість користування такими коштами для підприємницьких структур. Станом на березень 2023 року 39 % усіх наданих коштів банком було спрямовано на позики приватному бізнесу [5].

Залучення фінансових ресурсів у національну економіку відбувається також у процесі співробітництва з іншими МФО, які надають грошові кошти на кредитній основі на фінансування різноманітних інноваційних проєктів. Вони допомагають відновленню економіки, стимулюють розвиток вітчизняного банківського кредитування та фінансового ринку. До таких інституцій відносять Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), який за посередництва українських банківських установ надає кредити на розвиток бізнесу (хоча наша держава не є його членом), та Чорноморський банк торгівлі та розвитку. ЄІБ ухвалив програму надання термінової допомоги для нашої країни під назвою “Встань за Україну” розміром 4 млрд євро. Вона також охопила ресурси, які були спрямовані сусідам України, які активно приймали біженців. У межах цієї програми було пришвидшено фінансування інфраструктурних проєктів на додаткову суму 1,3 млрд євро. Також за рахунок цієї програми спрямували 668 млн євро на підвищення рівня ліквідності платіжного балансу держави [8, с. 111].

В умовах війни ЄС постійно допомагає Україні: підписано позиковий договір з Мінфіном та НБУ щодо пільгового кредитування з метою забезпечення макрофінансової стабільності у національній економіці на екстрених умовах на суму 1,2 млрд євро. Лєвова частка цих коштів вже освоєна бюджетною системою. На початку II кварталу 2022 року Європейська комісія ухвалила рішення про грантове фінансування для України у сумі 120 млн євро,

які входили у сукупний пакет надзвичайної підтримки. Ці фінансові ресурси було використано на фінансування найважливіших статей державних видатків, які, зазвичай, пов'язані з діяльністю критичної інфраструктури, соціальним захистом населення, зміцненням безпеки і оборони країни. Окрім цього, Радою ЄС також було ухвалено виділення третього траншу фінансової підтримки у сумі 0,5 млрд євро за рахунок Європейського фонду миру, який створили для зміцнення обороноздатності нашої країни [8, с. 112].

За весь період повномасштабної агресії оголошений обсяг світової фінансової допомоги Україні становить більше 45,3 млрд дол США, значна частина якого (7,4 млрд дол) спрямована на покриття бюджетного дефіциту. Понад 60 % заявленої допомоги становлять пільгові кредити від держав-партнерів та МФО.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В умовах протистояння України зовнішній агресії та складній економічній ситуації співпраця з міжнародними фінансовими інституціями та країнами-партнерами з метою забезпечення макроекономічної стабільності має першочергове значення. Сьогодні значна частина ресурсів бюджетної системи формується за рахунок фінансової підтримки МФО, які також відіграватимуть важливу роль у повоєнній відбудові економіки України. Водночас з метою підвищення ефективності співпраці із зазначеними інституціями уряду необхідно реалізувати низку заходів: розробити дієву стратегію співробітництва з МФО у повоєнний період, удосконалити політику залучення позикових ресурсів з метою уникнення надмірного боргового навантаження на економіку, звужити розміри тіньового сектору господарської системи, посилити боротьбу з корупцією, сформувати сприятливе середовище для ведення бізнесу, проводити дієві структурні реформи в країні тощо.

Література

1. Галіцейська Ю. М. Співробітництво України зі Світовим банком // Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 8. С. 24–29.

2. Гузь М. М. Хронологізація та аналіз етапів співробітництва України з МВФ // Науковий вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка “Економіка і регіон”. 2013. №5. С. 65–69.
3. Дем’янчук О. І. Сучасні форми співпраці України з міжнародними фінансовими інститутами // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Економіка”. 2023. №31(59). С. 62–69.
4. Міокова Н. М. Формування нової державної політики співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями: системний підхід // Економіка та держава. 2012. № 9. С. 127–131.
5. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/spivrobotnictvo-ukrayini-z-mizhnarodnimi-finansovimi-instituciyami> (дата звернення: 06.07.2024).
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg> (дата звернення: 06.07.2024).
7. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions> (дата звернення: 06.07.2024).
8. Сарахман О. М., Шурпенкова Р. К., Вагнер І. М. Фінансова співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями на спротиві російській агресії та відновлення країни. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/341/9420/19650-1?inline=1> (дата звернення: 06.07.2024).
9. Чайковський Я. І. Аналітична оцінка кредитних взаємовідносин України та Міжнародного валютного фонду // Економічний аналіз. 2015. Т. 21, №1. С. 205–211.
10. Шатковська Г. О. Роль міжнародних фінансових організацій в умовах глобалізації світової економіки // Наукові праці НДФІ. 2005. №4(33). С. 174–181.

References

1. Galiceyska, Yu. M. (2015), “Cooperation of Ukraine with the World Bank”, *Hlobal’ni ta natsional’ni problemy ekonomiky*, Vol. 8, pp. 24–29.
2. Guz, M. M. (2013), “Chronology and analysis of the stages of Ukraine's cooperation with the IMF”, *Naukovyy visnyk Poltavs’koho natsional’noho*

tekhnichnoho universytetu imeni Yuriya Kondratyuka “Ekonomika i rehion”, Vol. 5, pp. 65–69.

3. Demyanchuk, O. I. (2023), “Modern forms of cooperation of Ukraine with international financial institutions”, Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu “Ostroz'ka akademiya”. Seriya “Ekonomika”, Vol. 31(59), pp. 62–69.

4. Miokova, N. M. (2012), “Formation of a new state policy of cooperation with international financial organizations: a systematic approach”, Ekonomika ta derzhava, Vol. 9, pp. 127–131.

5. The official site of the Ministry of foreign affairs of Ukraine (2024), available at: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/spivrobotnictvo-ukrayini-z-mizhnarodnimi-finansovimi-instituciyami> (accessed: 07 July 2024).

6. The official site of the Ministry of finance of Ukraine (2024), available at: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg> (accessed: 07 July 2024).

7. The official site of the National bank of Ukraine (2024), available at: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions> (accessed: 07 July 2024).

8. Sarakhman, O. M., Shurpenkova, R. K. and Wagner, I. M. (2023), “Financial cooperation of Ukraine with international financial institutions to resist Russian aggression and restore the country”, available at: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/341/9420/19650-1?inline=1> (accessed: 07 July 2024).

9. Tchaikovsky, Ya. I. (2015), “Analytical assessment of credit relations of Ukraine and the International Monetary Fund”, Ekonomichnyy analiz, Vol. 1(21), pp. 205–211.

10. Shatkovska, G. O. (2005), “The role of international financial organizations in the conditions of globalization of the world economy”, Naukovi pratsi NDFI, Vol. 4(33), pp. 174–181.

Стаття надійшла до редакції 09.07.2024 р.